

631

ZA FB
R 25602

Lokmanis, Ed.
Izstāstījāna kā no
zemes vēl vairāk aag'as
var dabūt... Jolgara, 1936

Īstahstifhana

fā

no semmes wehl wairaf auglus warr
dabbuht ne fā lihds fchim
dabbuhts

no

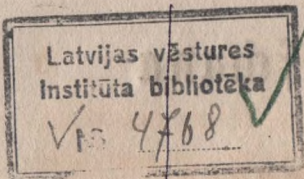
Ed. Lockmann.

Pirma nobalka.

Jelgawā, 1836.

Drukhts pee Zahna Briedrika Steffenhagen un dehla.

Latvijas vēstures
Institūta bibliotēka

№ 4768

Brihw drikkcht pehz likkumu sinahm.

Rihgā,
5tā Merz mehn. deens
1836tā gaddā.

Dr. E. E. Napieršky,
drikkcejiamu grahmatu pahrluhfotais.

63

Latvijas P.S.R.
Vēstures un materialās kultūras
Institūts

631

Preekschwahrdi.

Ir pee semmes-kohpschanas, kà pee iffatra ammata, pasaule teek us preekschu un pee sapraschanas nemnahs zaur prahrtigu dsihwofchanu un kad to wehrà leek ko peedsihwo. Jau daschàs weetas fahkuschi laukus dauds gaddòs bez papūas apseht; zitti allasch wairak nomannijuschi, kà iffatra labbiba un iffatra sehkla labbaki isdohdahs; druwas un plawas zaur labbaku kohpschanu jo augligas tohp darritas; wiffi prahrtigi fainneeki us to dohma, kà tee warr fargatees no badda gaddeem, kas semneeku weenà paschà gaddà warr isnihzinahst. Dascha sahle, ko taggad neweens ne usrauga, buhtu labba un der-riga, ja buhtu isprohwehts us ko ta geld. Ak-minu weetas, pakalni un atmattas, Eur arschana gruhta, tomehr us dauds zittahm leetahm derr. Daschi eerohschichi pee semmes kohpschanas taggad tik gudri irr pahrtaisiti, ka ar teem bes leelaka zilweku spehka gruhtakus darbus ihfakà laikà warr isdarriht. Kur lohpu fuhdu tik dauds newa kà waijaga, tur prahrtigi wihri nodohmajuschees fuhdus no zittahm leetahm istaisiht. Laukus ar labbahm sahlehm

apfehdamî mehſ faweem lohpeem wairak barribas apgahdajam un tee zaur to labbaki waiſlofees. Ne wiſſada barriba lohpeem weenada: zitta lehtaka un ſpehzigaka pahz zittu. Zau proht arridsan lohpu ſlimnibas paſiht, lohpus no zittahm iſfargahz, zittas arridsan dſeedinaht.

Kur nu wiſſur wiſſi ſemmturri pehz to rauga no ſawas ſemmes allaſch wairak augluſ iſdſiht un dabhuht, tur ikkatrs, kam ſemmes irr, ſaproht, ka wiſſſch weens pee wezza eeradduma ne warr palift un ka ir wiſſnam jaruhp, no ta, kaſ labs irr, ko ſinnaht. Zo zittadi wiſſnam buhtu japaleek nabbadſibâ un truhkumâ, kad prahtigaki laudis to, ko zitti pahrbaudijufchi un mahza, ſewim par labbu walka, jeb arridsan paſchi us to dohma ſawu darbu labbaki ſtrahdaht un wairak eemantoht. Za kaſ labbam padohmam ne paklauſa, taſ lai ne brehz wiſſ, kad wiſſnam ſlikti klahjahs: jo neweens zits naw wainigs kâ wiſſſch ween.

Mihli ſemneeki, ſchinnî grahamatinâ jums daſchas jaunâs ſinnâs un mahzibas taps dohtas, kaſ pee juhſu ſemmes kohpſchanas gan geld, ja juhſ to ar prahtu gribbat laſſiht, wiſſu wehrâ liſt un pehz to darriht. Za kahdu leetu gan

ſaproht, bet to ne iſdarra, ko taſ warr lihſſeht? Taſ naw gan, ja kahds fakka: tâ warr gan labbi buht, — bet wiſſnam arridsan peenahkâs, to darroht labbumu eemantoht.

Za juhſ kahdu jaunu leetu gribbat iſdarriht, tad peeluhdſeet papreekſchu ſawu muſſſchâs-kungu jeb zeenigu kungu, lai tee jums labbu padohmu dohd, kahdâ wiſſſe juhſ ikkatru leetu wiſſſlabbaki ſpehſeet iſdarriht. Zo tee kungi wairak un drihſaki warr dabhuht ſinnaht no ta, ko zitti zilweki iſgudro. Tapehz jums peenahkâs pee tahdahm jaunahm leetahm wiſſnam uſtizzehz un wiſſnam ne prettim buht, ja taſ kahdu leetu, ko zitti labbu atradduſchi, ir pee ſewim gribb liſt ſtrahdaht. Turprettim taſ prahtigs ſemneekſ noſkattifees, kâ ſawam kungam iſdohdahs, — un ja labbi iſdohdahs, wiſſſch to pehz ſawu ſpehku ir ſawas mahjâs warrehs padarriht.

I.

No lauku-darba.

Lauku darbs ne ween irr arschana, sehshana un plauschana, bet ta augstaka sinna pee scheem darbeem ka wiffi schee darbi ar sapraschanas un prahtu tohp darriti. Zittas semmēs zittadi us laukeem tohp strahdahts un labbakas sapraschanas deht zits pahz zittu wairak zaur to eemanto.

Pee mums ikkatrs semneeks farwu lauku apstrahda kà winsch no tehwa un tehwa-tehwa to mahzahs; bet tomehr lai winsch ne dohina, ka to labbaki ne warr darriht, tapehz ka tehwu tehwi maifi ehbuschi. Winsch gan auglus nozemn no fara lauka; bet kas sinn, woi winsch diwi= jeb trihskehrtigus auglus ne dabbutu, ja winsch zittadi to semmi apkohptu. Ja winsch no faween laukeem tik dauds maisēs ween dabbu, zif winnam us to weenu gabdu ween waijaga, tad us zittu gabdu, kur Deews masak dewis, nefas ne atleefahs. Pee labbakas sapraschanas un gudras kohpschanas winsch sewim ko pelnitu, kas tam gan geldetu, kad gruhtaks gads winnam useet. Pateesi, tehws un tehwu-tehwi gan labpraht wiffu wehl gudraki buhtu isdarrijschi un labbaku mahzibu peenehmusch, ja kahds buhtu raddees, kas teem to buhtu dewis. Tapehz, ja mehš to warram mahzitees, ko winni naw sinnajusch, tad lai to ar mihtu

prahtu darram un ja ko labba atrohdam, faweem behrneem eemahzam.

Dauds semmēs irr fahfts, wairak ne kà trihs laukus un tadeht papuū ne treschā gaddā, bet pehz wairak gaddeem turreht. Pee mums no wez-zeem laikeem trihs lauki ween irr un tapehz no scheem papreefsch runnasim.

Kà wiffi sinn, kas semmi kohp, daschadas leetas pee laukeem, plawahm un gannibahm augumu wairo jeb apturr. Kà semme tohp arta un fuhdota, tikpat wehrā nemmans, kà kurri semmes-augli zits pehz zittu tohp sehiti. Kad tee labbi ne isdohdahs, ne semme un laifs ween tee wainigi, bet daudsreis ka ta semme naw lahga uskohpta.

Kà mehš. effam eeradbuschi farwus laukus apstrahdaht, ka pirmā gaddā papuā, ohtrā rudsi jeb kweefchi, treschajā wassaraji, — to fauz triju lauku darbu. Pee schihs apstrahdashanas papuā rettim wiffa tohp nosuhdota, bet daudsreis pa puffi, tā ka festā gaddā jauni fuhdi nahk wirsū; — kur leeli lauki, tur daschureis tikkai dewitā gaddā kahds gabbals fuhdus dabbu redseht. Trihs lauki tapehz nolikti, lai semme, kas diwi gaddi auglus isderwufi, treschajā atpuhschahs. Ir to sinnam, ka tee pafchi semmes-augli tanni paschā semmē diwi gaddi sehiti, ohtrā gaddā ne isdohdahs, un ja bes papuās labbibu itgabdu tanni paschā semmē sehj, ta tomehr ne auglojahs, kautschu stipri fuhdota. Bet tadeht ir treschais gads atkal zittus auglus warr nest. So tas nu daudsreis jau redsehts,

ja pastarpâ papuui ar kannepoem, ar linnu, ar kartupeleem, rahzineem jeb ar sirneem, pup-pahm, grifkeem jeb lehzehm apfehj un to semmi labbi isstrahda, ka tas lauks tikpat labbi irr atpuhtees kâ papuâ. Tikkai us to jarauga, ka schee augli paschâ laikâ tohy fehti un kohpti jeb zitti fuhdoti un ka tee paschi tik drihs ne nahk tanni paschâ semmê. Zau ta irr labba leeta, kad ar wassarajeem ahbolini tohy fehti, to gaddu pehz tam weenu reisi plauti un ruddeni eeariti. Tad nu farus laukus schinni wihsê warr kohpt:

pirmâ gaddâ irr papuâ,	
ohtrâ — = seemas labbiba,	
treschâ — = wassaraji,	
zettortâ — = sirni jeb ahbolini,	
peektâ — = ruddens fehja,	
festâ — = wassaraji.	

Jeb tâ, ka dewitâ gaddâ atkal papuâ irr:

- 1) papuâ, 2) seemas labbiba, 3) wassaraji, 4) ahbolini, 5) seemas labbiba, 6) wassaraji, 7) sirni, 8) seemas labbiba, 9) wassaraji.

Kad tu, mihtais lassitais, gribbetu festâ gaddâ papuui turreht, tad tu warretu tâ feht:

pirmâ gaddâ irr papuâ un fuhdi,	
ohtrâ — = rudsi,	
treschâ — = meeschi ar ahbolineem,	
zettortâ — = ahbolini,	
peektâ — = kweeschi,	
festâ — = ausas jeb meeschi.	

Tad septitâ tohy fuhdohts un ta rinde no jauna fahkaks. Bet ja desmitâ gaddâ atkal gribbi papuui turreht, tad tu warretu feht tâ:

septitâ gaddâ irr sirni jeb lehzes un fuhdi,	
astotâ — = rudsi,	
dewitâ — = ausas.	

Za gribbi, lai ar sirneem, lehzehm un ahbolineem semme pa dauds ne faselt, tad teem beeseem wajjaga buht; tapehz tee tikkai tahdâ semmê jasehj, kur teem tiht augt. Za tee retti un slikti stahw, tad dauds labbaki tohs saltus no-plaut un lauku usart. Tee arridsan agri jasehj, ka tee augli warr eenahkt un to semmes kohp-schanu us nahkofschu gaddu ne aiskawe.

Râ ar papuui tohy darrihts, tas dauds ko istaisa pee auglu isdohschanas. Za faru lauku lihds wassaras gallam nestrahdatu atstahj, tad to warr faukt semmes duffeschanu bet ne papuui. Zo papuâ irr faruzama, kad semme pa brihscham gaddâ tohy strahdata. — Za semme trihs reises tohy strahdata, tad pawassarâ tohy eefahkts; ja tschetras reises, — kâ preekfch kweeschem stiprâ semmê wajjaga, — tad to ruddeni pwpreekfch jau pirmu reisi tohy arts. Za pawassarâ, tad sekli buhs art; ja ruddeni, tad dsilli jausarr un pawassarâ ne buhs kahrtoht eekam lauks fahzis felt. Za pirmu reisi sekli arts, tad dsillaki jakahrto un pehz kahrtofschanas jaezze, jeb-schu pehz ruddens arschanas ne buhtu darrihts.

Treschâ reise tannis siltakâs deenâs, wihs-labbaki pehz kahdu masu leetutinu, atkal tohy

fahrtchts un atkal ezzehts. Ja tanni reisē fuhdus leef wirsū, tad fekli jaarr.

Zettortā reisē schauri un tik dsilli kà peenah-fahs tohp arts. Ja waggas libds tschetrachm nebbelachm kà palikkuschas un schurp turp tas lauks wehl nelihdsens, tad preeksch fehshanas weenu fahrtu warr noezzeht. Tad tohp fehst un fehkla stipri ee-ezzeta.

No kweeschu fehshanas.

Preeksch kweescheem mahlu semme wairak geld, kà weegla wairak preeksch rudseem. Ja leija, tad labbaka kweescheem ne kà rudseem, bet zeetai waijaga buht. Zumschais mahlis tas wislabbakais kweescheem. Kur semme faskah-busi, tur tas skabhuns papreeksch ar kalkeem, pelneem jeb ar gluhdu jaiswelf. Zaur to semme arridsan labbaka paleef preeksch meescheem, firni-neem un ahbolineem; ja ta weeta par dauds leija, tad ar grahweem uhdens janolaisch.

Stiprà semmē kweeschi papuā jasehj un ja semme no sewis leefa irr, tikkai fuhdōs; papuā arridsan wehl labbaki jaisstrahda ne kà preeksch rudseem.

Kur kartupli bijuschi, tur kweeschi tik lahga ne isdohdahs, bet tomehr labbaki ne kà rudsi; to arridsan weegla, labbi isstrahdata un fuhdotā semmē ween warr padarriht, jo stiprà semmē tikkai itt faufa ruddent ween pehz kartuplu norakschanas wehl kweeschi buhtu sehjami. Pehz kartupleem wassaraji tee labbaki pee fehshanas,

jo tee brangi tur aug, fur papreeksch faknes bijuschas. Bet ja pehz kartupleem fehst tahdus auglus kà: firnus, lehzes, griffes, — un eeksch mahlu semmes leelas puppes, — tad kweeschi, ir rudsi, tikpat labbi isdohsees kà papuā. Tapehz ir tur, fur trihs lauki tohp turreti, daschureis kartupli tohp fehst ruggajōs, pehz teem firni, lehzes un tahdi augli, tad kweeschi un pehz kweescheem meeschi.

Kweeschi labbi aug pehz ahbolineem. Weegla semme no ahbolinu faknehm jo augliga paleef un labbaki derr preeksch kweescheem. Kad ahbolini weenu reisi irr noplauti, tad ne buhs wiff ilgi lohpus dsiht wirsū un to beidsamu no-ganniht, bet ja wairak ne, tatschu tschetras nedelas preeksch kweeschu fehshanas ar schaureem waggeem usart. Ja dauds sahles bij, tad dimi reises jaarj, — pirmureis fekli, ohtru reisi dsit-laki.

Kweeschi ne geld fur jau kweeschi jeb zitti graudi bijuschi to gaddu preeksch tam; tapehz ir slikti pehz meescheem, jo drihs pehz ausahm warr notikt. Ir pehz linneem tik lahga ne aug kà pehz kannepeem, ja tas semmes gabbals labbi bij isstrahdahs un apfuhdohs.

Kweeschi wehlaku jasehj ne kà rudsi, ir pafapja laikā. Weegla semmē fehkla fekli jaeearj; tikkai tur, fur ahbolini bijuschi, tapat kà stiprà semmē, ta fehkla jae-ezze. Daschureis kweeschi pawassarā slikti isfkattahs un tatschu ne warr sinnaht, kahds winnu auguns buhs. Tapehz Jahni janogaida, kad grihb noteift kas ar kwee-

schu=sehju buhs. — Ja pehz kennepeem sehj, tad warr wehlu seht, bet pehz abholineem agri jasehj.

Kad tee kweeschi pawaffarâ fahf felt, tad allasch labbaki irr isdewuschees, ja tohs pahrezze, weeglâ semmê weeglafi, stiprâ semmê stipraki un daschâs weetâs pee stipras semmes to padarra ar dselsu ezzeescheem, un daschs lauks, kas pawaffarâ nihzin nihke, zaur to wehl glahbtâs tappis. Bet ja reds, ka falns faknes no semmes iszehlis, tad naw jaetze, bet labbaki ar rulli stipri janorulle.

Zitteem irr labbi isdeweës, kad tee kweeschu lauku, kas pawaffarâ flifts bij no skattischanas, ar pelneem, jeb ar pelneem un putnu fuhdeem kohpâ apkaissijuschchi jeb ar fuhdu uhdeni drehgnâ laikâ aplaistijuschchi.

Kweeschi japlauj, kad wehl pagallam naw eetezzejuschees. Ja stohbri padselteni paleek un graudeem peens wairs naw eekschâ jebfchu wehl mihssti irr, tas irr ihstems plaujams laiks. Tikkai tee kweeschi preeksch sehklas tee lai labbi eetekfahs.

Waffaras kweeschi arridsan weeglâ semmê labbi aug, ja ta pareisi apfuhdota neds padaudf faufa irr. Tee graudi labbi, tikkai ka flapjâ gaddâ tik labbi ne isdohdahs, kâ seemas-kweeschi.

Ta leelaka waina, kas pee kweescheem rohdahs, irr ruhfa. Bet ta irr daschada. Ta tohp faukta miltu=ruhfa, fur tannî weetâ, fur graudinam bij buht, melli milti rohdahs, kas kulloht wissu labbibu melli notaisa, ka ta pehz irr ja-

masga un jaschahwe kad pee malschanas wedd. Graudu=ruhfa irr pasihstama pee tumfchas is-skattischanas un nelahga sinakka. Ja schohs nejaukus graudus gribb atschkirt, tad tee graudi stipri jamehta.

Ja farwu lauku no schih's graudu=ruhfas gribb fargabt, tad ta sehkla preeksch sehchanas ar uhdeni, fur labba fauja fahls iskuffusi jeb jau fenn us fuhdeem stahwejusi, tohp apflazzinata, ar kalkeem jeb pelneem jeb abbeem kohpâ apkaissita un stipri ismaissita. Tâ ta kweeschu sehkla aston lihds dewin stundas kohpâ gull, tad klohnî retti islikta un schahweta.

Kur kweeschi weeni ne aug, fur ar rudseem kohpâ sehti aug un schinni sajaukschanâ ruhfa ne rohdahs.

2.

Aufsts uhdens lihds pee mahju-lohpu
flimmibahm.

Jau daudfreis irr raudsihts, mahju-lohpu, pawiffam sirgu flimmibas ar aukstu uhdeni dseedinaht un lihds schim dauds prahtigi zilweki labbas sekmes redsejuschi.

Tas flimmais lohps lahgu lahgam ar aukstu uhdeni tohp apleets un stipri bersehts; auksts uhdens zaur mutti tohp eeleets un ar flisfiru no pakkatas eeschauts. Kad wifs tas darrihts, tad tas lohps filds apfegods tohp eetihst un tannit pascha deena tas neka ne dabu ehst; ohtra deena tam wehl maj ko dohd, bet treschaja jo wairak. Ja ohtra deena labbuma ne buhtu, tad to paschu wiffu arridsan ohtra lahga un wehl wairak darra un lohpan wairs nekas ne tohp dohts bes ween uhdens ar bischkiht miltu eemaisihts.

Kad lohpan wehdera graises, tad divi jeb trihs flisfiri ar uhdeni jau gan. Uppes jeb dihka uhdens labbaks pahr affas uhdeni. Jaunas wahtis, kas ar aukstu uhdeni tohp apsectas, drihs apdsiht.

Ja ar uhdeni effi dseedinajis, tad nogaidi fluffi, kamehr tas lohps weffels paleek, kas arridsan drihs noteek, un ne raugi tulihst zittas leetas, ko schis jeb tas mahza.

Kas to daschureis dabu redseht, kahdas mohkas flimnam lohpan no neprahigeem laudin, kas sewi augsti isteizabs, tohp padarritas un kahdas nahwigas sables daschureis aplam lohpeem tohp eeleetas, tas warr lehti fapraft, kahda labba leeta schi dseedinaschana ar aukstu uhdeni irr, kas neka ne makfa, kas tulihst pee rohkas irr un no dascheem prahtigeem ahrsteem irr apleezinata.

Ra sawas mahjas no sibbins-eesperschana warr isfargah.

Gan drihs iffatrat wassarâ, pehz bahrga pehrkons gaisa, dsird, ka sibbins kautkahda ehka eespehris. Bet femneeki paschi jau sinn, ka daschâs weetâs tas kahrtu kahrtam noteek un zittas weetâs pataupiti paleek. No ta pawiffam uppes un meschi tee wainigi. Netti pehrkons eespehr fur augsti kohki klahu stahw, kas pehrkonu peewek pee sewim. Tad nu tahs ehkas jo drohschi stahwehs, fur kohki, kas augstaki pahr to ehku, kahdu sohlu tschetrapatsmit lihds dividemmit atstahj noht. Tapehz lai iffatrs us to dohma, behrses, egles, pappes jeb zittus kohkus, kas garri isaug, pee sawahm mahjahm stahdiht un kamehr tee usaug, garras eglu maides eerakt, kas augstaki pahr juntu.

Daudfreis zilweki tikkai paschâs breefmâs us to dohma, kas pee glahbschanas derretu un kad nelaima notikkusi, pehz pahr sawu mulkibu brehz.

3.

Labs dsehreens no wahrpatnu faknehm
(zeefahm).

Dauds weetas behrsu-fohki dsehrena deht tohp nolaisfi; bet fulla pawaffarâ ween dabbujama nedf tahdâs weetas rohdaß, fur behrses naw. Labs un wesseligß dsehreens iffatrâ laikâ us scho wißfi irr wahrijams.

Kad lauki tohp arti, leelas tschuppas no wahrpatnu faknehm jeb zeefahm tohp faezzetas. Memmi tahs pawaffarâ jeb wehlâ ruddeni (jo waffaras laikâ tahs ne gelb) un nomasgajis ffaidri, sagraisa tahs, kâ salmi preeksch sirgeem tohp greefti, un schahwe tahs. Tahdas schahwetas faknes stahw daschu gaddu.

Ja no tahm dsehreenu gribb taifihf, tad leez kahdâ traufâ salmus un noslohdsi tohs ar aminu; wahri tahs faknes labbu stundu ar uhdeni, eeleij traufâ un peeleezi kahdu faju ap-pinu. No ta uhdens, kad nostahwejees, no-smelt kahdu masu leetu, peeleij farrotu kahdas trihs jeb tschettras rauga un noleek us ruhgschanu. Pehz kahdu stundu nolaisch to dsehreenu us zittu muzzi un peemaisa pehz 5 jeb 6 stundahm raugu. Tâ lai tas zauru nakti paleek kamehr noruhdsis, pehzaki kas tihrs

irr tohp nolaisfs kahdâ muzze un stipri aißspundehts. Pehz 4 jeb 8 beenahm dsehreens gattams.

Iffatrâ to sewim stiprafu jeb wahjaku, kâ winnam gahrdaß, warr nowahriht. Us spanni uhdens (dewix jeb desmit stohpi) janemm diwi mahrzini faufu faknu.

Râ wistas ir seemâ pautus dehj.

Wistas ir seemâ dauds pautus dehj, kad tahs ar nahtru sehklas jeb ar pluzzinatahm nahtru lappahm tohp ehbinatas.

Ir faulgreeschu sehkla pee wisseem putneem pautu dehschanu pawairo.

Ihpaschi kahdi wahrdi no nahtrehm.

Tahs nahtres, kas pee sehtahm, grahweem, gruwescheem aug, bet muns taggad neka ne derr, lohpeem derrigs un wesseligß ehdamß irr. Tatschu ka tahs daudsreis par gaddu japtauj, ka par leelu ne paleek.

Tahs tohp schahwetas kâ feens un ar salmeem dohtas, jeb ar karstu uhdeni pluzzinataß. Gohwin zaur to peens wairojahs un sweests no ta funukki dseltens un gahrds irr. Ir zuhkas tahs faspaiditas jeb pluzzinataß nahtres ar klijahm un pelluhm brangi ehd. Jauneem tihtereem

Pehrkonu un bahrgs gaisß ikwaffaru warr dsih-
wibu un mahjas nonihzinabt; — tapehz lai
Klaufa pee laifa: kam wehl tahdi kohki ne roh-
dahs pee mahjahm, tas lai tohs stahda un
winsch redsehs, ka tee winnam par labbu buhs.

Isstahstifhana

Èa no semmes wehl wairak auglus warr
dabbuht ne kà lihds schim dabbuhts.

Dhtra nobalka.

1.

Pirmâ nobalkâ no kweeschu fehshanas effam
runnajuschî; scheitan kahdi wahrbi jasakka:

No rudsu fehshanas.

Rudsi weeglakâ semmè aug ne kà kweeschi;
kur smilts peejauktis un faufa semme winneem
patihk. Ir tahdâ smilti, kur zitta labbiba
nihkft, paschâ dumbrâ semmè rudsi wehl aug.
Etiprâ semmè, ja tikkai naw leija, rudsi, un
pawiffam tee leeli rudsi ar leeleem graudeem,
labbi aug.

Etiprâ semmè rudsi fehjami papuâ, ja ta
irr labbi isstrahdata un mihkfta. Kur weeglä
semmè firnini, lehzes un grifki kupti un beesi
stahwejuschi un agri eetezzejahs, tur rudsi pehz
weenas arschanas tikpat labbi aug kà papuâ.
Pehz kartupleem rudsi ne augoht lahgå. Kur
ahbolini tahdâ semmè bijuschî, kas rudseem der-
riga, un ahbolinaji tohp lehsmi plehsti, pehz ezzeti

un tab ee=arti, tur rudsi labbaki augš ne kà jaundš fuhdš. Smiltainà semmè ruggajšs rudšus warr feht, arridsan wairak ne kà weenu reisi, bet labbaki allaschin, zittus semmes auglus starpà feht. Ja rudšus ruggajšs gribb feht, tab ruggaji papreeksch lehsni japlehsch, jaezze un pehz dšillaki jaarr. Kur semme til trekna irr, kà buhtu jadohma, kà meeschi jeb ausas welderefees, tur labbaki buhtu, rudšus ruggajšs feht.

Jaunà semmè fausà weetà, ja ta, kà pirmà nodakkà tappe mahzihtš, zauru wassaru kà papuà apfohpta tappufi, rudsi brihnumà aug. Tad pawassarà pirmu reisi tohp arts. Ja ruddeni pirmu reisi arts, tab labbaki pawassarà ausas tohp fehtas un pehz atkal rudsi.

Preeksch rudsu eesehschanas allaschin labbi, kad semme divi, trihs jeb tschetras nebbelas usarta paleef.

Schchanas laiks irr starp Labrentscheem lihds wezzeem Behtmajem. Woi sils no appakscha jeb no wirfus eesahf seedeht, pee sehshanas weenà algà. Bet tas wehrà jaleef, kà leesa semme un leijasweeta papreeksch, trekna un fausa semme pehzaki jaapsehj. Ja preeksch Labrentscheem aukšs laiks, tad agraki jasehj, ja silts, fausš laiks, wehlaku.

Jauni rudsi labbaki pehz sehshanas ne kà pehrni. Stiprà semmè sehkla naw ja=ee=arr, bet appaksch ezsesehem labbaki jasehj. Ir weeglà semmè un fausà laikà sehkla naw dšilli jaarr; trihs pirkstu plattums irr jau dšilli. Pee eesehschanas jafargajahš no leetus, irr no raffas un miglas.

Leesa semme beesaki jaapsehj ne kà fuhdama; irr masi rudsi beesaki ne kà leeli (leischu rudsi nosaujami).

Ja salns rudsu salnes no semmes iswilziš, tab semme ar rullēs atkal jafaspeesch. Kur salnes pahrnehmuschees, tur grieki kahdu gabdu jasehj.

Jauni fuhbi naw tik labbi kà tee, kas jau trubdejuschi.

Kad japlauj, to noskattees kad stohbri seltēni un graudi kà wassis palikkuschi, bet ne gaida wiss, kamehr wissas wahrpās graudi zeeti irr un birst; zittadi dauds tewim laukà paliks.

Ka ruddeni un pawassarà lohpi, pawissam sohses, tohp uslaisti, lai ehd, naw labbi.

Abbeeni tahdà semmè tohp fehti, kas meescheem un ausahm ne geld pehz faufuma un smiltim. Pehz kartupleem brangi aug, un tik drihs, kà til pawassarà warr semmè kluht, tee jasehj.

No daschadahm leetahm, zaur fo semme
jo augliga paleef.

Bes lohpu fuhdeem wehl zittas leetas, kas
no lohpeem zeltahs, derrigas irr, semmi jo aug-
ligu padarriht, prohti: spalwas, fauli, naggi,
raggi, kas no teem nokriht pee greefchanas,
putnu spalwas kas zittur ne derr, siwju affaki,
ahdas gabbali, willainu luppatas, fo ahdgeri
no ahdahm nokassa un dauds zittas tahdas leetas.
Tahs semmi wehl labbaki fuhdo ne ka paschi
fuhdi. — Ir daschas leetas, kas zeltahs no
ta, kas no semmes isaug, pehz fuhdoschanas
geld, jebfchu tik labbas naw ka tahs no lohpeem.
Tahdas leetas irr: sahles, israwetas sahles,
kulmaji un spalli, sahgu flaidas, needras,
welleni, semmes malka kas bedfama, fuhni,
fohku lappas, fluies un zittas schahdas leetas.

No wiffahm tahdahm leetahm leela kaudse
tohp falikta, wifslabbaki pee paschu lauku
mallas. Kad no tahdahm leetahm labba teefa
fakrahjusees, tad paprefschu no semmes jeb no
welleneem kahdu blahki jeb strehki notaisa, tad
winnas peesauktas leetas strehkos noleef un
allasch semmi, kalku pabrihscham, pelnus jeb
fohdejus pastaryâ berr un nokaisa. Labbi arri-
dsan jaunus fuhdus starpâ eekaisiht, jeb fihwi,
kas no fuhdeem nosuhzahs, eeleef. Tad pawirfu

wiffa schi kaudse ar semmes janoflahji. Un wiff
tas tik ilgi kohpâ gull libds kamehr fahf ruhgt;
tad ar schfippelehm un lahystahm zaur zaurim
isbadda, ka wiffas schahs leetas isjauzahs un
ismaifahs, — un tas wairak ne ka weenu reiff
jadarra. Kad schee fuhdi nu labbi isruhgusch, i
tad tee preeksch fehfschanas jeb ar fehfschanas us
lauku jawedd. Kad lauks us fehfscham jau fa-
arts, tad schee fuhdi no ratteem ar leekschereem
jeb ar sekkumeem tohp iskaifiti un isahrbiti un
tad ar fehflas ee-ezzeti, jeb fur waijaga, ar tahs
fekli ee-arti. Urribsan to warr darriht, ka
pawaffarâ to fehflu, kad jau labbi fadihgusch, i
plahni ar tahdeem smalkeem fuhdeem nokaisa.

Schee fuhdi neween semmi augligu darra,
bet tee arribsan darra, ka retti tukfchi jeb badda
gabdi rohdahs. Ja pawaffarâ sehja ittin flitti
leekahs un ta ar scheem fuhdeem tohp nokaisita,
tad ta azzim redsoht spurgst un no jauna aug.

Kad wiffas tahs leetas, fo pirit peerah-
dijam, ne taptu schurp turp iskaifitas, bet weenâ
weetâ krahtas, tad dauds wairak fanahktu ne
ka paschi dohmajam. Pawiffam tee semneeki,
kas pee pilfateem flahumâ dsihwo, tik lehti
fewim tahs warretu peewestees. Teem pilfat-
neekem naudas makfa, mehflus no nammeem
un eelahm iswest un labprahiti arrajcem atdohtu,
kas tohs gribb iswest. Tikpat ahdgeri wiffas

atleekas un atschirras labprahiti semneekam atdohtu, lai us laukeem wedd; arridsan meesneeki un flakteri no flahrneem ar labbu prahitu dohtu naggus, daschadas lohpu spalwas un grumstelles aiswest prohjam.

Kauli no kauschanas lohpeem jeb no krittuscheem un nosprahguscheem weeni paschi brangi fuhdi irr. Winni druppu druppds tohp fasisti jeb fastumpeti un lehni ee-arti jeb, ja smalki irr, us fehju uskaisiti. Weeglafi tee irr fasitami jeb fagrufschami, kad tohs papreekschu dsihwâ kalki, kas wehl naw dschsts, ee-leek, apflazzina un feschas jeb astonas neddelas tanni kalki atstahj. Kauli, kas rupji fasisti un ee-arti, pirmu gaddu neka nedarra, bet ohtru un treschu gaddu kohschus auglus isdohd; tee smalki fagrufsti tulihit pirmâ gaddâ kâ tee wisstipraki fuhdi rahdabs.

Tapat arridsan wissas nolohbas un atgraises no naggeem un raggeem, kas pee kallejeem, dreimaneem un femmutaisitajeem nokriht un rohdabs, us laukeem weddamas. Ir weffeli naggi geld. Memmeet tohs un eespeescheet tohs eeksch plawahm semmê eekschâ un juhs redsefiet ohtrâ un nahkofschds gaddds, kahda kupta un beesa sahle tanni weetâ augš.

Etarp atflaukahm rijâ, flohni un schkufhdns dauds sahlu sehklas irr, ko nedf fuhhdns warr

liht, nedf tannis fajauktâs kaudses, lai ne nahf us lauku. Bet us plawahm geld, kad ar lohpu fuhdeem un semmes jauz jeb ar sihwes apflazzina un kahdu brihdi kohpinâs leek puht. Tapat arridsan tahs noslaukas no stalla un kuhts behnineem leetus laikâ us plawahm warr iskaisiht, fur sahle jo beesa paliks.

Prahtigs fainneeks pawissam us fuhdeem dohmabs un wissur raudsihs, kahdus peegahdaht: — jo wairak fuhdu, jo wairak auglu. Lai winsch tapehz wellenus, sahlu kaulus, wahrpatnes un zittas tahdas leetas kohpâ faleek, lai puhst un pehz us laukeem wedd.

Wehl scheinan jaisstahsta, kâ daschâs semmês nosprahguschi lohpi paschi par fuhdeem tohp darriti. Tee kahdâ lehniâ bedrê tohp likti, ar dsihwu kalki apkaisiti, kas wissu smirdamu no-nemm un ar semmi apflahiti. Pehz trim jeb tschetrahin neddelahm ta maita pagallam fatruhdejusi. Tad kauli tohp iswilkti, semme ismaifita un wiss wehl kahdas neddelas dabbu puht un pehz kâ fuhdi us laukeem wests. Tee kauli ihpaschi atkal, kâ pirit mahzihts, tohp fagrufsti. — Bet ar lohpeem, kas no sehrgahm kriht, tâ ne tohp darrihts, bet tee dsitti irr eerohkami.

Kà sifhwe jakrahj.

Tas naw labbi, kad sifhwe no kuhitim un futtrameem dabbu notezzeht jeb bes augleem semmè eewelkabs. Kad prahstigs fainneeks jau wiffas leetas frahj, kas us to geld, laufus jo augligus darriht, tad ir peenahkabs, par to sifhwi gabdaht, kas pee dascheem notiffunneem pee semmes kohpschanas nohtiga leeta irr, kà schinni paschà grahamatà jau rahdihts irr.

Tas arri nekahdu grubtibu ne darra, sifhwi ihpaschi kur fakraht. Kur kuhitis rennes listas, lai flapjums nowelkabs, tur pee paschahm kuhitiin kahda wezza muzza jaeroht, jeb no dehleem kaste jafasitt, kà firrohbs pee akkas, kur rennes sifhwi eelaisch. Ja dibbeni tihrais smilts, tad mahli dibbinà jafastampe. Kur fuhdu bedre jeb futtrainis irr, tur pee semmajas puffes tahdu muzzi jeb dehtuapzirkni eeroht, kur sifhwe warr notezzeht.

Schi sifhwe lai papreekschu labbi isruhgst un puhst un tad ar uhdeni ja-jauz, ja no leetuhm dauds uhdens ne buhtu fatezzejis, pirms us laufeem wedd. Un kad ar to lauki tohp apleeti, ar-ridsan apmahzis gaisß janogaida, ka pee faufa laifa tas ne tohp darrihts.

Tahda aplaistifchana wifslabbaki tà tohp isdarrita. Leez muzzi jeb zittu traufu us ratteem

un eeleij sifhwi. Paschà traufka dibbeni istaisa zaurumu, kur tu no wirspuffes kohku bahsifi eekschà, tif garru, ka tu to no augfchenes warri iswillt. Pehdu appaksch zauruma peetaisa ar snohreem dehliti, us ko sifhwe no zauruma us-gahschabs wirsü un us wiffahm puffehm apfahrt splauj un plupst. Natti jo muddigi jeb jo gau-fchi tohp westi, ja wairak jeb masak lauku gribb aplaistihht. Un tas wifslabbaki tad noteek, kad sehjums jau sahß augt.

Pee wiffahm jaunahm sehjahm, kas wahrgst un seltojahs, pee linneem, kannepeem, kar-tupleem, ahbolineem, ir pee plawahm schi sifhwe drihs leelas leetas isdarra.

Tikpat tahs fuhdu kaudses, ko no lohpu atleekahm un zittahm leetahm famett, kà pirmit fazzijam, ar sifhwi irr apleijamas. Ir paschi futtraini, kad fausi paleek, jalaisa ar sifhwe, lai jo spehzigi paleek.

No lohpu: Kohnschanas.

Pehz waislas tiffai tee telli jaatschkirr, kas no leelahm, wesselahm gohwim, kas dauds peena dohd, irr atnessi; kà zittadi isflattahs, pehz to naw jarauga. Gesahfumà par to jagahda, ka fchi labbaka flakka ne faetahs ar zitteem un tiffai sawà starpà. Bullis, kamehr wehl ohtru gaddu naw pabeidsis, naw peelaischams; pee daschas gohws, kam labs augums, ohtrà gaddà to warr laut. Wet tas wehrà jaleek, ka tee jaumi lohpiini pee labbas mittinaschanas teek turretas; zittadi sliktas un sawahrgtas gohwis usaudsinasi.

Virms gohws atnessahs un pehz tam, kad irr atnessufees, ta dabbu labbaku ehdamu pa bischkit; arri japeedohd milti ar uhdeni jeb mihkla uhdeni islaista.

Tas tellinsch pee mahtes jaatstahj; jeb, kad to ihpaschi fur noleek, tas eesahfumà tshettras, peežas reises, pehzaki trihs reises par deenu pee mahtes japeewedd lai sisch. — Zauns peens, fo daschi tellam ne gribb doht, tam derrigs un wesseligis irr. Ja telfsch eesch puppehm wehl fo atlaisch, tad peens flaidri jaisflauz. Kad telfsch gandrihs tshettras neddelas wezs irr, tad tam pastarpòs milti, klijes, smeltnes, fabersti

kartupli ar reindu uhdeni tohp dohti jeb uhdens, kurrà seens pluzzinahts, ar peenu kohnpà. Kas atleekahs, gohwi tohp dohts. Kad telfsch eeradis dsert, tad tas divi reises pee mahtes tohp peelaisis un gohws treschà reisè flaukta. Pastarpà telfsch dabbu finalku seenu un kad feschas neddelas wezs, tohp atschkirts.

Kad telli sah plubteht, tad gohwi sibles grahpi kamehr dummalas paleek, sagruhdi un wahri ar tahm tahdu dschreenu, fo teem slimmeem eedohd. Daschu reisi jau gann irr, kahdus pautus peenà islaist un to doht.

Daschuireis noteek, ka telfsch ohtrà deenà pehz dsinschanas ne warr neds dirst neds mihst, drebb un ne sisch. Tad kummelini ar wirruschu uhdeni japluzzina un tas uhdens ar eljes, karrotu divi jeb trihs wehrtas jeb ar bischkit seepes zur klistihru tellam no pakkakas jaelaisch; turflaht tellam ir linnsehflu elji, karrotu wehrtas, waijaga eedoht.

Gohwjulohpeem wiswairak derr meeschu, ausu un grifku salmi, lehzes un sirau salmi; tee sliktaki irr rudsu salmi. Rabbi irr, kad pastarpam schohs salmus, pawissam kad fausa ehdamu ween irr, preeksch dohschanas ar sahles uhdeni aplaista. Graudi ne geld pee ehdinachanas; ja graudus gribb doht, tad lai tee papreeksch uhdeni breeft jeb kà eesals isaug. Altflaukas

flohni preefsch dserfchanas warr doht. Netihra linnusehlla, faspeesta un ar uhdeni wahrita, wairo gohwim peenu.

Ram faknu, prohti: kartuplu, rahzinu, burkanu, beeschu papilnam, tas tahs arridsan gohwim warr doht un irr lohti labs ehdams. Tahs warri doht fa no semmes tohp isnemtas, fagreestas jeb faspaiditas. Pee tahdahn faknehm lohpi salmus labbi ehd. Bet starpâ ir seens jadohd un zits ehdams. Un wehrâ leek, fa pee wiffas ehdama mainischanas lohpi pamafam pee zitta japeeraddina.

Kad lohpi ar ahbolineem ehdinati, tad tee tuhliht pehz tam naw dsirbidami.

Kad gohwju lohpi ar jaunâs barribas irr peesprahguschees, pawiffam kad ahbolini wehl pilni raffas bijuschi, tad tee lehti uspuhschahs un tee newarr gremmoht, fas teem lohti newef feligs irr. Tad janemm til dauds dedsinata falka, zil ar peezeem pirksteem warr sanemt, to famaisa ar uhdeni kahdâ pohdina un to eedohd. — Arridsan geldigs irraid, fa smeekesjani tabaku, weenas pihpes wehrtu, ar fweestu famaisa un to lohpan rihlê bahsch. Tas lohps irr apfahrt jawedd. Pehz tam pahru deenâs eedohdi wehrmeles starp ehdamu.

Kad lohps ne warr dirst, tad eemaisa miltus ar uhdeni un peelee masu teesu meddus un

fahls, — jeb eedohd weenu kohrtel linnusehllu elji un eelaidi turklaht lohpan zaur flistihru seepes uhdeni ar eljes.

Kad gohwim uttes irraid, tad winnas jamasga ar fahrneem un seepehm, fa arridsan tahs weetas, fur uttis fehseh, ar eljes jeb ar brandwihneem un seepehm jaerihwe.

Kad lohpan kahja wirspus naggam pampst, tad tuhliht darwa jausfnehre.

Râ taggad dauds gudru wihru to nofkattijuschees, ta plauschu fehrge jeb dellama waina, fas ar fleppu eefahkahs, zeltahs no faukstefchanas. Tapehz, kad lohpeem pawaffarâ fawas filtas kuhlis jaatstahj un pawiffam, kad aukstâ un flapjâ laikâ teem us gannibu buhs eet, tad tee pamafihim japeeraddina. Tapat arridsan waffarâ karstâ laikâ, kad lohpi biso jeb tahlu irr dsihiti, tad tee til drihs pee dserfchanas naw japeelaisch, kad uhdens ehna jeb auksts no semmes nahf.

Ruhlis jarauga, fa lohpi faufi stahw un fa seemâ kuhlis pabrihscham tohp atwehrtas un tas filtums un wehsinisch islaists. Zo klah taku ganniba pee mahjahm un tahs, fur purwi naw klahru, irr tahs labbakas preefsch flauzama hm gohwim.

3.

Labs dsehreens no wahrpatnu faknehm
(zeefahm).

Dauds weetas behrsu-fohki dsehrena deht tohp nolaiisti; bet fulla pawaffarâ ween dabbujama nehf tahdâs weetas rohdahs, fur behrses naw. Labs un wesselig dsehreens ikkatrâ laikâ us scho wihsî irr wahrijams.

Kad laufi tohp arti, leelas tschuppas no wahrpatnu faknehm jeb zeefahm tohp faezzetas. Kemmi tahs pawaffarâ jeb wehlâ ruddeni (jo waffaras laikâ tahs ne geld) un nomasgajis skaidri, sagraisa tahs, kâ salmi preeksch sirgeem tohp greefti, un schahwe tahs. Tahdas schahwetas faknes stahw daschu gaddu.

Ja no tahm dsehreenu gribb taifihf, tad leez kahdâ traufâ salmus un noslohdsi tohs ar akminu; wahri tahs faknes labbu stundu ar uhdeni, eeiej traufâ un peeleezi kahdu sauju ap-pinu. No ta uhdens, kad nostahwejees, nosmett kahdu masu leetu, peeiej karrotu kahdas trihs jeb tschettras ranga un noleef us ruhgschanu. Pehz kahdu stundu nolaisch to dsehreenu us zittu muzzi un peemaisa pehz 5 jeb 6 stundahm rangu. Zâ lai tas zauru nakti paleef kamehr noruhdsis, pehzaki kas tihrs

irr tohp nolaiists kahdâ muzzi un stipri aisspundehts. Pehz 4 jeb 8 deenahm dsehreens gattaws.

Ikkatrs to sewim stiprafu jeb wahjaku, kâ winnam gahrdafs, warr nowahriht. Us spanni uhdens (dewin jeb desmit stohpi) janemm diwi mahrzini faufu faknu.

Râ wistas ir seemâ pautus dehj.

Wistas ir seemâ dauds pautus dehj, kad tahs ar nahtru fehklas jeb ar pluzzinatahm nahtru lappahm tohp ehbinatas.

Ir faulgreeschu fehkla pee wisseem putneem pautu dehshanu pawairo.

Ihpaschi kahdi wahrdi no nahtrehm.

Tahs nahtres, kas pee sehtahm, grahweem, gruwescheem aug, bet muns taggad neka ne derr, lohpeem derrigs un wesselig ehdams irr. Tatschu ka tahs daudstreif par gaddu japtauj, ka par leelu ne paleef.

Tahs tohp schahwetas kâ seens un ar salmeem dohtas, jeb ar karstu uhdeni pluzzinatas. Gohwim zaur to peens wairojahs un sweests no ta funkki dseltens un gahrds irr. Ir zuhkas tahs faspaiditas jeb pluzzinatas nahtres ar flijahm un peluhm brangi ehd. Jaunecm tibtereem

nahtrës ar Elijes, meescheem un rubguschu peenu
tas labbakais ehdam's irr.

Rad sirgeem schahweta un fabersta nahtru
fehkla stary aufahm tohp dohta, tad spalwi paleef
spohschi un sirgi jo brangi turrabs.

Sewischki kahds wahrds no faulgreescheem.

Saulgreeschi irr pukke, kas daschureis libds
6 un 7 pehdas augsti isaug un libds diwidefmits
pukkes nefs. — Rad tahs galwas gattawas,
tad tahs tohp nogreestas un kuhlschds pakahrtas.
No schabs fehklas mahju putni ihfâ laikâ trekni
paleef; ir aitahm un zuhfahm labs ehdam's.

Kam bittes irr, tas lai fawâ bischu dahrsâ
dauds tahdas pukkes stahda, jo bittes tahs gau-
schi mefle un mihfo.

Drifhw drikkelt

pehz tahm eefsch likkumeem nospreestahm sinnahm.

Rihgâ,

16tâ Juhlî mehn. deenâ
1836tâ gaddâ.

Dr. C. E. Napier'sky,

drikkeliamu grammatu pahrluhkotais.

Felgawâ, 1836.

Drikkelts pee Jahna Wridrika Steffenhagen un debla.

Isstahstifchana

fâ no semmes wehl wairak augkus warr
dabbuht ne fâ lihds schim dabbuhts.

Trefchanaoballa.

I.

Pehz kweescheem un rudseem mums ta lab-
baka labbiba irr Meeschi.

Waffaras meeschi gribb semmi, kas ne pa
dauds faufa, nef; flapja. Tahdi lauki, kas
daschu reis tohp pahrluhsti, jeb dumbraine irr
un fassahbuschu semmi turr, ne geld preeksh
meescheem.

Leeli meeschi ar divi fahrtahm, fo fauz dweiki,
aug tikkai labbâ mahlu semmê; masi meeschi ar
tschettrahm fahrtahm labbaki weeglâ un smil-
tainâ semmê.

Pehz muhfu eeradduma, fur trihs laufus
turrâm, meeschi tohp fehti pehz rudseem jeb
kweescheem. Ja leelus meeschus gribb feht, tad
ruggaji jau ruddeni irr arrami un kam waltas
irr, tas arridsan wehl ruddeni fahrtu, un semmi
nezzetu atstahj zauru seemu. Tik drihs ka pa-
wassarâ semmê warr kluht, ta tohp noezzeta
un pehz us fehshanu arta. Kur ittin stipra
mahlu semme, tur pawassarâ diwreisi ja-arr un
pehz katras arschanas tuhda jaezze.

Masi meeschi us muhsu laukeem wairak tohp fehti. Tapehz ka tee wehlaku tohp fehti, tikkai pawaffarâ semmi wajaga art.

Leeli meeschi tik agri jasehj, zik laiks un semme lauj; masi wehlaku. Kur faufa un trefna semme, tur agraki jasehj, bet pee flapjas un leefas jagaid, kamehr semme jau filtaka palikkusi.

Weeglâ semmê un faufâ laikâ fehkla tohp ee-arta, bet stiprâ un flapjâ semmê un leetus laikâ appaksch ezzeescheem. Saufâ laikâ geld, fehklu wakkarâ isfeht un no rihta ar rassu ee-art.

Weeglâ faufâ semmê pehz fehshanas un ezzeeshanas ar rulli jawelt; — bet ja stipri lihst un mahlu jeb flapjâ semmê, welschana ne geld.

Ja pehz fehshanas, pirms meeschi fadihguschî, dikts leetus semmi fasitt, tad semme, kad faufa palikkusi, ja pahrezze.

Daschi irr isdohmajuschees, kad meeschi pirkstu garrumu paauguschî, tohs ezzeht, lai pehrfoni tohp israuti un delbeti. Kas to grihb darriht, tam wehrâ ja leek, ka winsch to ween pehz taifnu stiggû darra un tikkai wakkarâ.

Ur plauschanas naw ja gaida, kamehr meeschi balti paleek: — kad stohbri selteni taifahs, tad irr laiks. Bet kad jau labbi eetezzejusches, tad ar rassu ja plauj un ne deenas widdû, jo wahrpas drihs luhst, pawissam pee maseem meescheem.

Waffarâ meeschi wislabbaki aug pehz tahdeem augleem, kas tohp atarti un ar semmes apmesti, kas rindes tohp stabditi un starpâs isarti, ka pee kartupleom, kapohsteem, leelahm puppehm darra; ko daschâs weetâs leelâ pulkâ stabda, ka lohpus ar to warr barroht. Pehz wisseem schahdeem augleem, pawissam smiltainâ semmê, weena pascha reise jaarr preeksch meescheem. Sinnamis, ka tas tur noteek, kur wairak ne kâ drihs laulk tohp turreti, kâ jau dands weetâs muhsu kur un Widsemme irr fahkts. Jo illatris zilwels gan sim, ka rudsius ne sehj pehz waffarajeem. Bet kur semme tik trefna irr, ka rudsi allasch weldere, tur daschi ar gudru prahru ir kâ sehj: papreeksch kartuplus, tad meeschus un pehz teem rudsius.

Seemas meeschi pee mums gan lohsti retti tohp fehti. Jo tee tikkai aug trefnâ mahlu semmê un kam tahda irr, tas labbaki kweeschus sehj. Tikkai kur semme tahda spehzigâ, ka kweeschi drihs weldes eet un nogullahs, tur sehj seemas meeschus, kurreem noguldeschana neka ne laisch. Tee agraki ja sehj ne kâ rudsi un kweeschi un mas tohp ezzeti. Tadehl tee tikkai papuâ nahk, jo zitti augli preeksch teem ne warr eetezzeht, ka semmi wehl warretu pareisi apkohpt. Rudsi aug labbi pehz seemas meescheem, un schee tik agri eeteekahs, ka semmi preeksch rudseem labbi

warr uskohpt, — bet kweeschi ne aug labbi. Seemas meeschi rettaki tohp fehti ne kà zitti meeschi.

Ahbolinu kohpschana.

Wissi tee, kas us to dohmajuschi, semmes auglus wairoht, fakka, ka ahbolini leelu labbumu atnes. Tee dohd to wisslabbaka barribu lohpeem, zaur ko peens jo trekns un fuhdi jo spehzigi paleef. Un darba arridsan dauds wairak pee teem ne rohdahs ne kà pfauschana, jo ahbolini ar zittas fehklas kohpà tohp isfehtri us laufu, kas jau apstrahdahs irr. Ja tiffai wiss wehrà litfs, kas wajaga, lai tee labbi aug, tad drihs redsehs, kahda labba leeta ta irr.

Tas leelakais truhkums, kas pee muhsu laufu buhschanas rohdahs, irr ka lohpu barribas un fuhdu mums truhkst. Tapehz labbam faimneekam us to jadohma, kà winsch schahs leetas abbas warr pawairoht, un redsi, ahbolini dohd weenu un ohtru. Un tas warr bes leelas mafas notift, kad kahds faimneeks ar masumu eefahf, papreeksch masu semmes stuhriti apsehj un tà fewim fehflu eemanto, ar ko pehz leelafu gabbalu warr apseht.

Rur wehl semnturri un faimneeki rohdahs, — un to wehl effoht muhsu semmè daschàs

weetàs, — kas leelus laufus turr, tee lai ne aismirfl, kad tee schohs laufus par atmattu grihb atstabt, tohs papreekschu ar ahbolineem, jeb labbaki ar ahbolineem kohpà ar seena seedeem simlki apseht. Zaur to schahs atmattas buhs plaujamas, pehz lohpeem labbas gannibas un kahdureis, kad atkal plehfihs, buhs labbaka semme.

To gabdu preeksch tam, kad ahbolinus grihb plaut, tee jasehj ar zittas fehklas kohpà, ar aufahm, meescheem, grikkeem, linneem, lehzehm, ir ar rudseem un kweescheem, un kad schee augli tohp nonemti, ahbolini paleef ar ruggajeem us nahkofschu gabdu.

Zepschu ahbolini wisswairak ar waffarajeem kohpà sehjami, tatschu ar rudseem arridsan warr seht. Bet ne ruddeni kohpà ar rudseem, bet pawaffarà, kad sneegs atkuffis un arrama kahrta atkuffusi, ahbolinu fehkla pahr to sehjumu tohp isfehtra. Ja arrama kahrta no falnia mihlsta, tad nogaidams, kamehr semme pahrschulifi; tad ahbolinu fehkla, ar smalkas semmes isjaukta lai pa beesu ne kriht, tohp isfehtra un peewelta. Zitti nogaida to laifu, kamehr semme faufa, un brauz ar ezzescheem pahr to sehju un eelaisa pehz ahbolinu fehflu un peewell ar rulli.

Utr waffarajeem ahbolini tà jasehj. Pawapreeksch waffaraji tohp fehti, ee-arti un noezjeti

Tad abbolini tohp pahrfehiti un weenu fahrte
noezzeti un weegla semme tohp peewelta. Ja
leetu laifs, tad ne waijaga welt. — Ta aug
labbaki ne ka tad, kad waffaraji jau pirkstu gar-
ruma isangufchi un ja tad abbolinus fehi pawirfu.

Daudsreis par to irr fuhdfehfs, ka ar abbo-
lineem semme padauds fasett. Un ta arridsan
gan noteek, kad wiffu to ne leek wehra, kas pee-
labbas kohpfchanas waijaga. Ja ihsti abbo-
linus gribb uskohpt, tad schahs mahzibas labbi
sinnâ jaleek, fo nu ar numbureem apfihmefchu.

Uo farkaneem abbolineem.

1) Tee gribb mahlus un paleiju.

Celſch ſtipra mahla tee ihsti derr, jo tahs
garras faknes un lappu puims tahdu semmi jo
irdenu un trefnu darra.

2) Semmei waijaga eefuhdotai buht.

Jo leesa semme, kas ilgi naw lahga strah-
data neds fuhdota, ne geld abbolineem. Jami
fuhdi arridsan teem dauds ne derr. Bet ja tas
lauks jau fenn eefuhdohts, tad abbolini braschi
aug un fuhbus un darbu pateesi labbi atmakfa.

3) Semmei dsikli waijaga mihfstai buht.

Kad preeſch abbolinu fehſchanas us ween-
reis dsikli artu, tas dauds ne istaifitu; tur pretti
tas semmes augleem ne derr. Bet ja pamasam
daschu gabdu semme lihds puff pehdas jeb dsikli

irr isstrahdata tappuffi, tad abbolineem labba
semme fataifita. Kad tohs ar waffarajeem kohpa
gelbb feht, tad semme ruddeni drufzin dsikli
warr art, ka salns semmi mihfstina.

4) Abbolini pawaffara tif drihs ka warr jasehj.

Sinnams ka tas fehſchanas laifs pehz teem
graudeem, ar fo abbolini kohpa tohp fehti, ja
istassa; bet jo agri fehi, pawiffam kalna, jo
labbi abbolini isbohbas. Daudsreis scheem naw
isbohſchanas tapehz ka tee waffareji tif wehlu
bij jasehj.

5) Abbolineem beesi jastahw, tapehz beesi jasehj.

Pa beesi naw wiff tif slikti ka pa retti. Us
pubra weetu desmit lihds tschettrpadefinit mah-
zinu jasehj. Smiltainâ semme beesaki jasehj ne
ka mahlu semme; ir tad, kad waffaraji jau us-
nahlfufchi, beesaki ne ka pehz fehſchanas.

6) Abbolinu fehklai naw dsikli semme jagull.

Jaranga, ka dsikli pahf pirksta plattumu
ne nahf celſch semmes, — labbaki wehl feklai.
Ja pehz isfehſchanas leetus nahf, kas fehlu
labbi pee semmes peespeesch, tad itt ne mas wai-
ral naw jaezze jeb japeespeesch.

7) Abbolinu augumu us daschadu whiffwarr pawairoht.

Labbi irr, abbolinus pawaffarâ ar labbi noruhguschu fuhdu fullu jeb fihwi apflazzinabt, fâ ohtrâ nodattâ schihs grammatinas effam mahzizuschu.

Ir pelni geld wiffabi, no malkas fâ no falmeem, eefahrmoti un ne fahrmoti. Kad abbolini fahf augt, tad schee pelni retti pahr teem tohp kaisiti, jeb arridsan ar to fehflu, ar fo abbolini tohp fehti, ee-arti. Tee irr labbi ne ween abbolineem, bet arridsan tai labbibai. Wehl labbaki pehz pahrkaisichanas pahr abbolineem irr fohdeji un putnu fuhdi.

Arriidsan pawaffarâ, kad abbolini jau puff pehdas paauguschu, no rihta us rassu warr iskaifihf pakalkus (zitti fauz zuhku frammu, sirgu afininu) nededsinatus un finalki fagruhstus; fur stipra mahlu semme irr, tur arridsan retti kalkus jeb kalkus ar pelneem warr iskaifihf.

8) Abbolinus warr noganniht bet ar prahtu.

Kad tee augli, ar fo abbolini kohpâ bij fehti, noplauti un nonemti, tad abbolini wairs tif daudf ne paaugf, fâ wehl to paschu ruddeni warretu plaut. Kad laifs faufs irr, tad lohpus warr dsihf wirsû lihds diwi neddelahm preeksch Mikkeleem; — bet us to jassatta, fâ ne tohp noehsti lihds semmei jeb arridsan fâ semme naw flapja,

jo zittabi abbolini seemâ isfalst. Tapehz awis naw jadsenn wirsû, tillai gohwju lohpi.

9) Kad semme no falna pahrsprahgust un falnes irr iozehluschees, tad pawaffarâ, kad semme noschuiift, ar welschanu warr weegli nowelt.

10) Tanni paschâ semmê, fur abbolini bijuschu, eeksch fescheem un wehl labbaki eeksch dewineem gaddeem abbolini ne irr jasehj.

Abbolini falki ar falmeem sajaksti tohp isehbinati jeb arridsan schahweti. Kad tohs seenâ grihb schahweht, tad tee japlauj pirms eefahf seedeht jeb paschâ seedeschanâ, fâ winni auguschu. Kad tee noplauti, tad wahles diwi deenas nekustetas paleef. Tad wahles prahtigi un pamasihtinam bes kahdas ahridichanas tohp apgreeslas un kad atkal diwi deenas stahweifchas, tahs kohpinds weegli tohp faliktas. Schee kohpini pehz woenu jeb diwi deenahm atkal tohp apgrohsiti un ja silts laifs bijis, tad warr drihs eewest, kad lauli fausi fâ tohs warr lauft. Scho darbu deenas widdâ ne darra, lai tahs faufas lappinas ne nobirst. — Ja leetu gaisf, fâ scho seenu ihsti faufu ne warr dabbuht, tad to leef salmu starpâ pa weenu jeb diwi pehdahm beesumâ, zaur fo schee salmi lohpeem gahrdaki paleef un mihs-lali tohp ehsti.

Sehla nõ teem ahbolineem tohp nemta, kas naw noguldinajuschees. Kad sehla jau zeeta palikkusi, tad tee ahbolini kas pehz sehlas palikkuschi, ar rassu tohp plauti. Divi deenas pehz noplausehanas wahles arridsan bes ahrdischanas tohp grohsitas un tannis deenas pehz tam ahbolini weegli gubbâs tohp falikti, kamehr pagallam irr ischuiischi.

Zahs galwinas laukâ us pallageem tohp pahrkultas jeb ahbolini us pallageem rattôs eeliktas un eewestas, lai sehla ne isbirft.

Zahs pahrkultas galwinas kahdâ behninâ, kur wehjsch eet zaur, kahdu pehdu beesumâ tohp fabehtas un pee fausa falna iskultas un wehjä islaistas. Kas pirnâ un ohtrâ jo smalkâ seetâ atleekahs, tas wehl ohtrâ lahgâ tohp kults.

Sehla wehl labbaki isbirft, kad galwinas rijâ tohp schahwetas, bet kad siltuma pa daubs bijs, tad sehla irr samaitata. — Labbaki galwinas faules siltumâ jaschahwe un jaiskult.

Kur wairak ne kâ trihs lauki tohp turreti, jeb kur leeki lauki ar labbas semmes irr, tur ahbolinus divi gaddus warr plaut.

Balti ahbolini.

Kur farkani ahbolini labbi ne aug, tur schee balti wehl aug. Tee weeni paschi jeb ar farkancem kohpâ tohp sehti. Tee pahrtcek ar smiltainu semmi, un kur arridsan tik dsilli naw arts;

bet tatschu subdu semme wajaga buht, jo itt leesk semme le tee ne aug.

Schee balti ahbolini us tahdu paschu wihs tohp sehti kâ farkani, tillai ka peezi jeb sefchi mahzini us puhru weetu gan irr, — un tik drihs kâ pawassara semme warr tikt.

Ahbolini ar sahlehmi.

Kur kahds sawu semmi, — kâ daschi sawus leekus laukus, — par atmattu un gammibu gribb atskah un papreekschu wehl ar ahbolineem un labbu ehdamu sahli gribb apseht, tas lai papreekschu ahbolinu sehflu weenu paschu sehj, kâ pirmit mahziju, un pehz seena seedus. Schee seedi ne tohp ee-ezzeti, bet paleek pawirfâ, un ja faufs gais irr, ar rulli pee semmes tohp peewelti. Jo wairak scho seedu, jo masak ahbolinu sehlas wajaga.

Lohpeem ahbolini ta wijs mihtaka barriba un arridsan spehkâ eet. Bet ja teem salli un bes salmeem tohp dohti jeb noganniti, tad daschureif lohpi peesprahgstahs un tohp uspuhsti. Us to labbi ja stattahs, ka pee laika scho kaiti warr bseedinah. — Kas pee gohwju lohpeem ja darr, ohtrâ nodalkâ schihs gramatinas pee gohwju lohpu kohpschanas irr fazzihst; kas pee awim ja barra, nu drihs buhs lassams.

No aitu lohpu kohpſchanas.

Kas farwas aitas weffelas gribb uſturreht, tam ar prahta tabs jakohp. Wimmu flimmibas wiſſ wairak zellahs no purwainahm gannibahm, un pawiffam flapjds gaddds tur naw jadsenn; ja zittu newaid, tatschu preeſch dſiſſchanas kahdas faujas faufa ehdama jadohd. Ja no dſiſſchanas fakkarſtejuſchees, tad pee dſerſchanas tuhdaſ naw japeelaiſch, bet jagaiba, lai atpuhſchahs. Ruhtim ne waijaga auſtſtahm buht nedſ ta, ka wehſſch warr iſeet zaur, bet arridsan ne waijaga wiſſu aiſbahſt, ka nekahds zaurums ne paleek, bet arween kuhſ jawehſina. Nitahm waijadſigs faufa migga. — Daſchureiſi ſahli awim doht lai laiſa, irr labbi, bet ne dauds: weenu reiſi mehneſi irr gan, un flapja laiſa, kad wehl ganniba eet, itt nemaſ naw jadohd. Wehl labbaki irr, ſahli ar paegles ohgeem jeb ar ſchahwetahm un ſagrühſtahm wehrmelehm famaiffiht. Ur newahriteem kartupkeem arridsan awis warr barroht, bet feens un ſalini jadohd klahu.

Daſchas aitu flimmibas naw dſeedinajamas, zittas tahdas, ka ihſti prahtiga ammata waijaga. Vet pee tahdahm kaitehm, ko nu fazzi-

ſchu, iſſatrs tabs ſahles warr doht un bruhſcheht, ko mahziſchu.

Braupis jeb Baſchſis. Kad aita berſchahs un us tahm pliffahm weetahm ahdas wirſi maſas ſeltenas puhteles rohdaſ, tad ſchit aita tuhdaſin no zittahm jaatſchſirr, jo kraupis lih. Nita jazirp un ſtipra remdena fahrna, fur tabakku lappas warr peelikt, jamaſga un labbi jaſukka. Up to laiku kauſe zuhku taukus ar biſchkit ſwekka, noleij to ſkaidrumu un ar ſcho ſwaibamu ſahli eefwaibi tabs flimmas weetas. To paſchu ja waijaga wehl kahdas reiſes diwi jeb trihs warr darriht, bet pahrdenas.

Stihwiba. Daſchu brihd jehriniſch us kahjahm paleek tik ſtihwos, ka ne warr eet nedſ ſtahweht. Nowahri fauju kummelinu ar diwi jeb trihs faujahm pelnu, peeſeij tik dauds uhdenſ, ka gan drihs auſtſis paleek un maſga jehrinu ſchinni uhdeni. Vehz maſgaſchanas noſeds to labbi ſilti un lai tas nu kahdu pahri ſtundu kluff ta paleek. Ja waijaga, ohtra un treſcha deena to no jauna warr darriht. — Kam irr un kas proht, arridsan klištiru no wahriteem kumme-lineem warr liſt.

Uſpuhſchana. Kad aita no ſakta ehdama uſpuhſta, tad metti to bes kawefchanas uppē eekſcha, jeb arridsan apleij to daudſ lahghm

ar aukstu uhdeni. — Zeb eedohdi tai dsihwa falka, zif us nasa gallu useet, ar uhdeni.

Affins mihschana. Kad aita affini mees, tad nowahri linnusehflu un eedohdi to ar uhdeni jauktu.

Pluhtischana. Kad aita stipri pluht, tad nowahri kummelinus stipri un eedohdi. Zeb arridsan faspeschi wistas pautu aitai muttè, lai eerihj.

Schebbeefche jeb swammis. Kad jehreem muttè masas puhtites irr, ka ne warr sibst, tad samaisa meddu ar uhdeni, eemehrz linnu lupatinu un apswaidi ar to daudsreis muttes eefschâ,

Uttes. Kad aitahm uttes, kas pawiffahm jauneem jehreem gaufschi slikti irr, tad no wiffahm puffedim ar pihi tabacka duhmus eepuhti willâ. Un pehz tam dohd awi kahdas deenas labbu fpehzigu barribu.

3.

Râ neaugligus auglu kohkus augligus warr darriht.

Kad auglu kohki trekna un mahlu semmè stahw, tad tee daudsreis sarrôs dauds aug, bet auglus ne nesh. Ja ta waina irr, tad atnemmm wiffapfahrt ta kohka to treknu semmi un usberr leesu un smiltainu semmi.

Ja waina ne rohdahs pee semmes un kohki jau eepuhteti, tad pawassarâ, kad pumpuri isplaukst, ar assu nafi appafsch frohna eegreesti rinkî diwi strihpes misâ lihds pascham kohkam, bet ne dsikkati un tâ ka fchee rinkî weens no ohtra rakstamas spalwas plattumu atstahj nohst. Ja misa pastarpâ, kas tif platta kâ rakstama spalwa tohp atnemta. Ja kohki wezzi un misa zeeta, tad eegreesti tahdus rinkus eefsch sarreem klahst pee pascha kohka.

Sinnams, kad kohki wehl pa jauni irr, un tapehz arridsan wehl naw laiks, kur wianni auglus nesh, ka to ne darra.

Ra auglu kohkeem tas labbi derr, ka ikfatrà pawassarâ fausi sarri tohp isgreesti un fuhni nokassiti, to ikweens sinn. Kad pee jauneem auglu kohkeem misa atlezz nohst un mella paleek, kas no salna un zittahm kaitehm noteek, tad tahs kaitigas weetas ar assu nafi jaisgreesch lihds wesselam kohkam un tas zaurums jaispild ar mahleem, kas ar prischeem gohwju fuhdeem bes salneem tâ tohp fajaukti, ka warr isfwaidiht. Zitti arridsan no dsihwa falka kahdu leetu peeleeft klahstu.

Rà tellus bes peena warr audsinaht.

Jr burkanes laukôs warr feht. Zittâs sem-
mês daschâs weetâs tas arridsan noteef. — Bur-
kanes gohwim lohti spehzigâ un mihliga barriba
un ar tahm ir tellus warr audsinaht. Burka-
nes uhdeni smalki tohp faberstas jeb fagruhstas
un fahdas peežas minutes (masu brihdi) paleef
us ugguni, jeb kad ehdeens iswahrihts, tad scho
burkanu putru fildôs pelnôs warr list, lai fasilft.
No eefahkuma pa puffi peens tohp peelets, bet
ar katru deenu masaf. Vêhz neddekas arridsan
fahdu iszeptu kartupli warr faspeest un pee bur-
kanu putru peelift. Vêhz desmit jeb weenpades-
mit deenahm to dohd ittin bes peena. Pee tah-
das barribas telli drihs warr trefni palift. Ja
irr atschirrami, tad warr kartupli atlaist un puff
farjota kweeschu milta peemaisiht. — Sinnams
ka uhdens, fur kartupli wahriti, naw janemm.

Dr. h. w. dr. k. k. e. h. t.

vehz tahm eeffsch likkumeem nospreestahm sinnaahm.

Rihgâ,

Dr. C. E. Napierſky,

stâ Augusta mehn. deenâ

drilkejamu grammatu pahrlubkotalis.

1836tâ gaddâ.

Se lg a w â, 1836.

Drilkehts pee Jahna Weidrika Steffenhagen un debla.

